

принцип, що відображає суть взаємодії школи, педагога з дитячими громадськими об'єднаннями. Взаємодія вчителя і дитячого об'єднання, будучи необхідною умовою успішного здійснення виховання підростаючого покоління, може бути по суті не чим іншим як співпрацею між ними.

Розуміння співпраці соціального педагога і дитячого громадського об'єднання як принципу виховання, дає нам теоретичний орієнтир як для практики виховної роботи, так і для визначення значущості і самого змісту підготовки соціального педагога до цього важливого виду його професійної діяльності.

Література

1. Актуальные проблемы современного детства. / Под ред. А.А. Лиханова. - М.: ИДРДФ, 1999. – 200 с.
2. Детское движение: словарь-справочник. – М., 2005. – 543 с.
3. Дитяче об'єднання: можливості впливу на особистісне становлення. // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 20 – 22.
4. Закон України „Про молодіжні та дитячі громадські організації” // Урядовий кур'єр. – 1999. – 12 січня. – №4. – С.10.
5. Закон України „Про об'єднання громадян” від 16 червня 1992 р.
6. Зверева І.Д., Козубовська І.В., Керецман В.Ю., Пічкарь О.П. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ч. 1. – Ужгород: УжНУ, 2000.
7. Капська А.Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Ф.Х. Вайнола; Заг. ред. І. Зверєвої та Г. Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2001. – 129 с.
8. Литвак Р.О. Педагогические основы деятельности детских общественных объединений в современных условиях: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01. – Екатеринбург, 1997. – 24 с.

УДК 364.62

О.П. Бартош, С.З. Шпеник

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОПІКИ І СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Анотація. В статті розглядаються окремі аспекти проблеми опіки і соціального захисту дітей і молоді у Великій Британії.

Ключові слова: опіка, соціальний захист, діти, молодь.

Аннотація. В статье рассматриваются некоторые аспекты проблемы социальной защиты детей и молодежи в Великобритании.

Ключевые слова: опека, социальная защита, дети, молодежь.

Annotation. In this article some the most important aspects of the problem of social care and protection of children and young people in Great Britain are discussed.

Key words: social protection, care, children, young people.

Сьогодні в Україні чимало людей потребують підтримки і соціального захисту. Особливо це стосується такої вразливої категорії, як неповнолітні.

Слід відзначити, що системи соціального захисту у кожній країні формувались із врахуванням історичних умов. Тому, не дивлячись на подібність вирішуваних завдань, вони мають відмінності у підходах, методах і організаційному оформленні. Визначальним моментом при цьому виступає роль держави у вирішенні проблем соціального захисту населення. За цією ознакою розрізняють американську систему (з переважанням недержавних форм допомоги і

підтримки населення) і європейську систему (з переважанням державних форм допомоги і підтримки населення). Кожна з них формувалась на основі особливостей історичного розвитку континентів, їх політичних, економічних і культурних характеристик.

Система соціального захисту громадян в Україні активно розвивається і для її подальшого вдосконалення доцільним, на нашу думку, є аналіз зарубіжного досвіду, зокрема такої розвиненої країни, як Велика Британія. Незважаючи на те, що деякі аспекти цього досвіду відображені в працях вітчизняних учених О.Пічкара, В. Поліщук, Н. Собчак та ін., це питання потребує подальшого дослідження.

Відзначимо, що соціальна політика Великої Британії, яка передбачає значну підтримку багатьох вразливих верств населення, органічно інтегрована практично в усі сфери суспільного життя. Вона міцно пов'язана з фінансовими структурами і економікою країни, з освітньою і культурною політикою, демографією і медициною, екологією і природоохоронною діяльністю і має досить чітко виражений гуманістичний характер, який утворює загальнолюдські цінності, спираючись у той самий час на цінності, традиції і звичаї своєї держави.

Вивчення основних напрямків соціальної політики дає змогу стверджувати, що вся соціальна робота у Великій Британії є практичною реалізацією цілеспрямованої політики держави. У відповідності з цим створена система соціальної служби, яка передбачає здійснення опіки і надання різнопланових соціальних послуг населенню.

Більшість вчених [1; 2] вказують на 4 сектори в системі соціальної опіки Великої Британії:

1) неформальний сектор сім'ї, друзів і сусідів. Цей сектор залишається найбільш важливим джерелом опіки і піклування, підтримки для індивідів, які цього потребують;

2) волонтерський або незалежний сектор, де свій посильний вклад вносять неоплачувані волонтери і групи самопомоги, часто також великі некомерційні агентства з питань соціальної опіки. Останні можуть отримувати незначне державне фінансування, але вони не є державними агентствами;

3) державний сектор, переважно регіональні і місцеві урядові відомства і агентства, які наймають соціальних працівників та інші групи оплачуваного персоналу;

4) комерційний сектор, де послуги опіки надаються з метою отримання прибутку, який далі розподіляється між персоналом або власниками.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що у Великій Британії, на відміну від України, дуже розвиненим є волонтерський сектор, який особливо активно працює з дітьми, позбавленими батьківської опіки, неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки.

Друга ключова особливість системи соціальної опіки є її дуже чітко конкретизовані функції. Головні можна визначити, як:

Надання опіки і піклування, підтримки: сюди відносять такі питання, як наприклад, кому, за яких обставини, як і яким сектором вони надаються.

Захист: зокрема, дітей, людей похилого віку і людей з різним типом недієздатності (наприклад, розумова хвороба), бо вони можуть бути дуже уразливі через обставини різного роду, такі як, наприклад, батьківське неадекватне ставлення, зловживання або експлуатація іншими, тому суспільство забезпечує певну ступінь захисту через надання послуг соціальної опіки.

Регулювання: в залежності від моделі соціальної опіки, якою користується країна, важливою функцією державного сектора є регулювати види діяльності інших секторів, які надають соціальну опіку. Це має відношення до обговорення питання залучення комерційних служб, які у Великій Британії, наприклад, ретельно регулюються департаментами соціальних послуг органів місцевого самоврядування.

Стимулювання і координація опікуванням: всі системи повинні продовжувати пошуки нових ресурсів на фінансування і розширювати вже існуючі через обмежену природу формальних ресурсів і необмежену потребу в соціальному опікуванні.

Соціальний контроль: включає посилення суспільних норм, правил і процедур. Наприклад, поведінку молодих правопорушників і деяких розумово хворих людей можна розглядати не тільки з точки зору їх власних інтересів, а як загрозу іншим людям, тому в багатьох країнах

функція соціальної опіки полягає в забезпеченні як опіки, так і контролю за цими індивідами. Однак, це не є універсальним твердженням і окремі фахівці переконують, що соціальний контроль не є частиною соціальної опіки. В деяких країнах за поведінку молодих правопорушників відповідає правоохоронна система, а за поведінку розумово хворих людей – правоохоронна система та система охорони здоров'я.

Соціальна інтеграція: деякі групи громадян, як, наприклад, бідні люди, люди з етнічних груп та люди з недієздатністю часто зазнають „соціального виключення” („*social exclusion*”), тобто заперечуються їх повні права на громадянство в їх суспільствах. Соціальне опікування є одною, але не єдиною суспільною системою, функцією якої є допомогти досягнути кращої інтеграції суспільно виключених груп.

У всіх частинах Об'єднаного Королівства значна увага приділяється соціальному захисту і опіці неповнолітніх. Урядом виділяються значні кошти на проведення наукових досліджень та забезпечення відповідної практичної роботи.

Вивчення і аналіз наукової літератури та законодавчих актів [1; 2; 3] дозволяє нам стверджувати, що соціальна політика Великої Британії орієнтована, перш за все, на вирішення проблем саме цієї категорії населення. Так, серед основних завдань сучасної соціальної політики можна виділити:

- боротьбу з безробіттям, вирішення проблем зайнятості, зокрема молодих спеціалістів;
- підвищення загальноосвітнього рівня підростаючого покоління;
- професійну підготовку та надання стартових можливостей для активної участі молоді у трудовому процесі суспільства;
- надання державної підтримки та допомоги дітям з фізичними чи психічними вадами, певними захворюваннями;
- турботу про сім'ю як частинку суспільства, як провідний фактор первинної соціалізації дитини;
- створення у соціумі (община, квартал, мікрорайон) дозвільних, трудових та інших видів спільнот дітей, молоді та дорослих;
- профілактику та корекцію девіантної поведінки молоді як важливу частину молодіжної політики та ін.

Отже, можемо стверджувати, що першочерговим спільним завданням сім'ї, школи, соціальних закладів місцевої влади, волонтерських організацій, приватного сектору, громади у Великій Британії є забезпечення добробуту дитини, належних умов її виховання. Лише у такий спосіб можна уникнути відхилень у поведінці дитини.

Розглянемо загальну структуру і функціонування британської системи опіки і соціально–правового захисту неповнолітніх. У випадку виявлення чи підозри заподіяння кривди вирішення кожної окремої справи забезпечується взаємодією таких посадових осіб та агентств:

- департамент соціальної роботи, який покликаний надавати широке коло превентивних послуг і допомогу сім'ям з дітьми;
- доповідач комісії у справах неповнолітніх (Reporter to Children's Panels), до якого направляються діти з потребами захисту, контролю, консультування, лікування;
- громадські прокурори (Procurators Fiscal), які несуть відповідальність за розслідування кримінальних справ і, зокрема, незвичайних випадків смерті у своєму районі;
- поліція, яка розслідує обставини злочинів проти дитини і збирає докази для наступного представлення їх громадському прокурору;
- служби охорони здоров'я: лікарі, медсестри, громадські медико–соціальні працівники (Community Nursing Staff), які діагностують медичні аспекти кожного випадку кривди дитини;
- департамент освіти, який повинен ініціювати розслідування у разі виявлення кривди дитини;
- волонтерські організації, як, наприклад, Шотландське королівське товариство по запобіганню жорстокому поводженню з дітьми (RSSPCC).

Обов'язком місцевих органів влади у Великій Британії є ведення обліку всіх дітей, які були скривджені або щодо яких існує підозра можливості кривди. З цією метою формується

реєстр соціального захисту дітей (Child Protection Register).

Одним з принципів соціальної роботи передбачено пріоритетність надання допомоги тим особам, які знаходяться у ситуації, що загрожує їх здоров'ю чи життю. Відповідно до цього принципу, Законом „Про дітей” від 1995 року визначено категорії неповнолітніх, які потребують першочергового соціального обслуговування.

Категорія „А” – негайний доступ до соціальних послуг:

- скривджені або занедбані діти;
- діти, які перебувають у небезпеці кривди чи нехтування;
- хворобливі діти;
- діти з затримками у розвитку.

Категорія „В” – якнайшвидший доступ до соціальних послуг:

- діти з фізичними вадами;
- діти з сенсорними порушеннями;
- діти з розумовими вадами;
- діти, які відчувають негативний вплив у зв'язку з проживанням в сім'ї особи з обмеженими можливостями (інваліда) або у якої спостерігається погіршення здоров'я (психічного чи фізичного);
- діти, за якими доглядають;
- діти, яким може бути необхідний догляд;
- діти, вражені ВІЛ–інфекцією або хворі на СНІД;
- діти, які відчувають негативний вплив внаслідок серйозних труднощів у сім'ї, включаючи сімейне насилля;
- діти, на моральний розвиток яких справляється негативний вплив;
- діти, які можуть бути втягнуті у протиправну поведінку.

Категорія „С” – доступ до соціальних послуг по можливості, коли немає дітей категорій „А” і „В”. Сюди відносяться неповнолітні без нагальної потреби у соціальному обслуговуванні.

Також цим законом на місцеві органи влади покладено обов'язок надавати підтримку вразливим дітям. Це, здебільшого, – діти з неблагополучних сімей, безпритульні, схильні до девіантної поведінки тощо. Департаменти соціальної роботи забезпечують їх утримання і певний контроль.

Потрібно відзначити, що при догляді за неповнолітніми робиться наголос на ранніх превентивних заходах з метою уникнення необхідності опіки і нагляду на пізніших стадіях, а також на сімейно–общинних моделях підтримки. Протягом останніх років відмічається чітка тенденція до витіснення, заміщення інтернатних форм опіки доглядом за дітьми, включаючи тих, які мають фізичні чи розумові вади, у громаді, чи сім'ї.

Таким чином, вважаємо, що у Великій Британії на сьогоднішній день сформована досить ефективна система опіки і соціального захисту неповнолітніх, яка постійно вдосконалюється. Її окремі здобутки можуть бути використані в Україні.

Література

1. *Abrahams P., Snaith R.* Neighbourhood Care and Social Policy.-London:HNSO,1989. – 172 p.
2. *Social work with Children and Families.*- London: The Open Learning Foundation,1994. – 160 p.
3. *Kahan B.* Child Care Research. Policy and Practice.-London: Holder, 1998. – 211 p.